De Ka’aba dreigde in te storten

Saoedi-Arabië | Anno 2026

Zondag 1 februari | Abu Dhabi – Jeddah 2
Maandag 2 februari | Jeddah 4

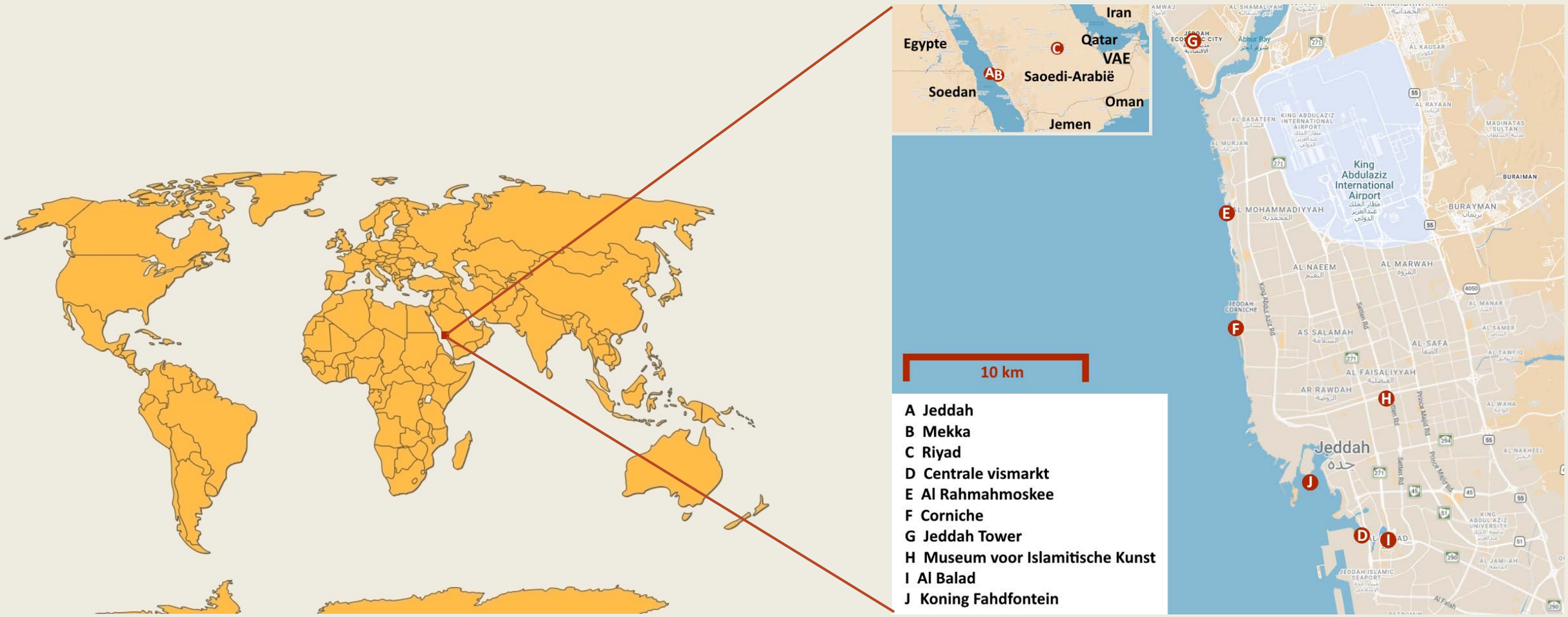

Zondag 1 februari | Abu Dhabi – Jeddah

Groter zal het contrast wellicht niet meer worden. Meer dan driekwart van de passagiers is gekleed zoals een duizend jaar oude traditie het voorschrijft – de mannen hebben niet meer dan twee witte doeken om het lijf en blote voeten in de sandalen, de vrouwen zitten verscholen onder een ruime zwarte *abaya* of zelfs een *nikab* met gezichtssluier. Maar vooraan in de cockpit zijn het twee vrouwelijke piloten die achter de stuurknuppel zitten. Zelfs bij de meeste westerse luchtvaartmaatschappijen is dat nog toekomstmuziek.

Zelfs bij de meeste westerse luchtvaartmaatschappijen is dat nog toekomstmuziek

We zijn op weg van Abu Dhabi in de Verenigde Arabische Emiraten naar Jeddah aan de Rode Zee. Het commerciële centrum van Saoedi-Arabië is dat, maar ook verreweg de belangrijkste toegangspoort tot de heilige steden Mekka en Medina. Dat vluchten naar Jeddah boordevol pelgrims in traditionele kledij zitten hoeft dan ook niet te verbazen. De tijd dat bedevaarders door het woestijnzand naar Mekka moesten strompelen ligt ver achter ons.

Terwijl de Airbus A320 van Etihad Airways de landing op King Abdulaziz International Airport in Jeddah inzet, dwalen onze gedachten opnieuw over dit controversiële land en over wat we ervan te verwachten hebben. We zijn niet blind voor het sinistere palmares van het regime. Doodsstraffen worden in Saoedi-Arabië nog steeds uitgevoerd, nota bene met het zwaard. In 2025 alleen al werden 345 *misdadigers* onthoofd. Hun misdaad kon bestaan uit moord, overspel, homoseksualiteit, drugshandel of het beledigen van Allah of de koning. In oktober 2018 werd de wereld opgeschrikt door de brutale moord op Jamal Khashoggi, een kritische journalist die naar de Saoedische ambassade in Istanbul gelokt werd en vervolgens gedood, in stukken gezaagd en naar buiten gesmokkeld werd. Democratie is onbestaande in Saoedi-Arabië, een vrije pers eveneens, van verkiezingen hebben ze er nog nooit gehoord. En het zijn uitsluitend mannen die er de lakens uitdelen. Vrouwen zijn minderwaardige wezens en worden zoveel mogelijk uit de publieke ruimte geweerd. Hun maatschappelijke rol blijft beperkt tot kinderen baren en grootbrengen.

En zo kunnen we nog even doorgaan. Maar er zijn ook nieuwe geluiden. Mondjesmaat wordt de maatschappij opengebroken. Vrouwen nemen gaandeweg een meer belangrijke plaats in de samenleving in, al is dat meer ingegeven door economische noodzaak dan door een oprechte bekommernis voor de mensenrechten. De geduchte *moetawween*, de zedenpolitie, mag sinds 2016 geen mensen – lees vrouwen – meer op straat oppakken wegens overtreding van de kledingvoorschriften. Sinds juni 2018 mogen de 15 miljoen Saoedische vrouwen zowaar autorijden. Maar tegelijkertijd kregen de vrouwelijke activisten die precies voor die vrouwenrechten gestreden hadden een jarenlange gevangenisstraf opgelegd.

Jeddah – Jachthaven

Doodsstraffen worden in Saoedi-Arabië nog steeds uitgevoerd, nota bene met het zwaard

2019 was het jaar waarin dit land vol tegenstrijdigheden eindelijk voor toeristen opengesteld werd. Weliswaar strooide corona meteen roet in het eten, maar intussen komt het toerisme voorzichtig op gang.

Daar gaan kledingvoorschriften mee gepaard, maar we zijn er op voorbereid. Jeans of andere spannende kledij laat een westerse vrouw best thuis. Een lange bloes daarentegen, die tot over de heupen reikt, helpt om verleidelijke lichaamsvormen aan het man-

nelijke oog te onttrekken. Draagt ze daarenboven lange mouwen en een ruime broek tot op de enkels, dan zal ze met haar amorfe verschijning op straat weinig of geen opzien baren. Al moet ze in de heilige stad Medina toch nog een tandje bijsteken, want daar hoort ze bovendien een hoofddoek en een *abaya* te dragen.

Voor westerse mannen zijn er nauwelijks kledingvoorschriften – voor zover ze niet op het onzalige idee komen om in een bermuda of een *marcelleke* op straat te verschijnen. Enkel in Medina moeten ze lange mouwen dragen.

Het grootste, het hoogste, het langste, het snelste – voor minder doen ze het niet in Saoedi-Arabië

Het is al bijna middernacht wanneer we in Jeddah landen. De bagage lijkt per kameel

Jeddah – Corniche

gebracht te worden, zo lang duurt het wachten. Een uur later zijn we dan toch naar de uitgang op weg. Voor het prachtige aquarium in de hal hebben we op dit late uur jammer genoeg nauwelijks aandacht. Nochtans is het met zijn hoogte van 14 m en zijn diameter van 10 m het grootste luchthavenaquarium ter wereld. Het grootste, het hoogste, het langste, het snelste – voor minder doen ze het niet in Saoedi-Arabië. Dat zullen we doorlopend ervaren.

Even later maken we kennis met reisgids Paul en chauffeur Moejahir. Samen zullen zij ons de komende elf dagen doorheen Saoedi-Arabië begeleiden. Dat onze reisgids uit Libanon komt en onze chauffeur uit Soedan, zegt iets over de toestand van het prille toerisme in dit land. Morgen zal het 30 °C zijn, weet Paul te melden. Een koele voorjaarstemperatuur dus, volgens de normen van dit land.

Top

Maandag 2 februari | Jeddah

Kwart voor zes. De oproep van de *muezzin* galmt over de daken. Het is tijd voor het eerste gebed. Mochten we daar nood aan hebben, dan wijst een pijltje op het plafond van onze kamer de *kibla* aan, de richting van Mekka. En we kunnen altijd op een van de tv-kanalen afstemmen om 24 uur op 24 live-beelden te aanschouwen van de Al Masjid al Haram in Mekka, de moskee waar pelgrims hun rondjes rond de beroemde Ka'aba draaien.

Kholoed heeft voor een mauve abaya geopteerd. Een beetje frivool dus, maar daar kunnen wij tegen

Het ontbijtbuffet biedt alle ingrediënten voor een westers ontbijt, inclusief eieren en spek – van rundvlees, welteverstaan.

Still uit de live-uitzending van de bedevaarders in de Al Masjid al Haram in Mekka

Paul en Moejahir staan klaar voor de verkenning van Jeddah, en ook Kholoed, geboren en getogen in Jeddah, maakt haar opwachting. Zij is het die ons vandaag door de stad zal loodsen. Ze draagt een *abaya*, een kledingstuk dat het hele lichaam bedekt behalve het gelaat, de handen en de voeten. Verreweg de meeste *abaya's* die je op straat ziet zijn egaal zwart, maar Kholoed heeft voor een mauve *abaya* geopteerd. Een beetje frivool dus, maar daar kunnen wij tegen.

Van alle steden in Saoedi-Arabië is Jeddah ongetwijfeld het meest geschikt voor een eerste kennismaking met dit land. Als havenstad met een bevolking van 3,8 miljoen heeft ze een kosmopolitisch karakter. Het is de meest progressieve stad van het koninkrijk, maatschappelijke ontwikkelingen zullen vaak hier het eerst de kop opsteken. De bevolking is zeer divers, van zeelui die de haven aandoen tot afstammelingen van pelgrims van overal ter wereld die hier zijn blijven plakken. Kortom, *Jeddah Ghair*, zoals de Saoedi's zeggen, *Jeddah is anders*.

Dat Jeddah tot de belangrijkste havenstad van Saoedi-Arabië uitgegroeid is, is in de eerste plaats aan kalief Oethman ibn Affan te danken. In 647, amper vijftien jaar na de dood van Mohammed, vatte hij het idee op om de bestaande vissershaven te upgraden en er een knooppunt van te maken voor pelgrims op weg naar de heilige steden Mekka en Medina. Intussen heeft de luchthaven de zeehaven verdrongen als toegangspoort. In 2025 vestigde ze een nieuw jaarrecord met zo maar even 53,4 miljoen passagiers. Dat zijn er bijna 150 000 per dag.

Jeddah – Centrale vismarkt

"Jeddah Ghair", zeggen de Saoedi's, "Jeddah is anders"

Op weg naar de vismarkt wijst Kholoed de Oasis Mall aan, het oudste winkelcentrum van Jeddah. Geopend op het einde van de jaren negentig was het meteen razend populair. Waarbij men niet mag vergeten dat tijdens de bloedhete zomermaanden de gekoelde winkelcentra niet ten onrechte een extra aantrekkingskracht uitstralen.

Na een periode van verval en renovatie kreeg Oasis Mall een nieuw leven als centrum voor de goud- en juwelenhandel. Nog steeds is het een van de belangrijkste oriëntatiepunten in de stad, met zijn originele architectuur steekt het de meer moderne winkelcentra nog steeds naar de kroon.

We zijn lichtjes verbaasd over het veelkleurige aanbod, met de rode koraalbaarzen en de blauwgroene papegaaivissen in de hoofdrol

Even later verschijnt de Jeddah Flagpole aan het raam. Sinds 2014 is dat de hoogste vlaggenmast ter wereld, zo maar even 171 m hoog, meldt Kholoed fier. Onderschat de Saoedische vlag niet die daar bovenaan wappert – als het tenminste niet zoveel waait als vandaag. 570 kg weegt ze, ze meet 49,5 m op 33 m. Dat de Egyptenaren in 2021 met het wereldrecord aan de haal gingen toen ze in Caïro een 201,95 m hoge vlaggenmast oprichtten krijgen we niet te horen.

Toeristenvisa zijn pas sinds 2019 verkrijgbaar, bevestigt Kholoed. Voordien waren er enkel visa voor gastarbeiders en voor

pelgrims die de *oemra* deden, de kleine, vrijwillige versie van de *hadj*. Neemt een Saoedisch bedrijf buitenlandse werknemers in dienst, dan is het er zelf voor verantwoordelijk dat die werknemers achteraf het land effectief verlaten. Momenteel worden toeristenvisa enkel aan burgers van een beperkt aantal, vooral westerse landen uitgereikt. Hier geldt hetzelfde principe – de touroperator is ervoor verantwoordelijk dat die toeristen het land effectief verlaten. We zijn gewaarschuwd.

Van de vele vismarkten die Jeddah kent, is Al Bankala, de Centrale Vismarkt, naar verluidt de bekendste en de bedrijvigste. Nauwelijks is 's morgens *fadjr*, het eerste gebed van de dag, achter de rug of heel deze markt komt tot leven. Terwijl de zon nog maar net boven de horizon verschenen is, wordt de vangst van de afgelopen nacht bij opbod aan winkels en restaurants verkocht. Pas later op de dag verschijnen de individuele klanten.

De grootste drukte is dan ook allang achter de rug wanneer Moejahir ons bij de vismarkt dropt. Meteen komt ons de geur van zilte zeelucht tegemoet. Rustig kuieren we tussen de meer dan honderd kraampjes van de overdekte markt, lichtjes verbaasd over het veelkleurige aanbod, met de rode koraalbaarzen en de blauwgroene papegaaivissen in de hoofdrol. Op de hygiëne valt niets af te dingen, orde en netheid dragen deze visboeren hoog in het vaandel. Alle producten moeten dagvers zijn, zoniet moet dat uitdrukkelijk vermeld worden.

Met een oppervlakte van 1 570 km² is de stad Jeddah half zo groot als de provincie West-Vlaanderen

Centrale vismarkt – Schoonmaakafdeling

Maar het is niet alleen verkopen dat ze hier doen, er is een aparte afdeling waar je je aankoop kan laten schoonmaken – garnalen pellen, vis ontschubben, ontgraten of fileren. En je kan je vis zelfs ter plekke laten bereiden – bakken, grillen, frituren. Telkens betaal je per kilogram. Sommige restaurants in de buurt blijken BYO te aanvaarden – *Bring Your Own*. Je brengt dan zelf de vis mee die je op tafel wil zien verschijnen.

Onze volgende bestemming is de Al Rahmahmoskee. Ruim een half uur rijden is dat, maar het is niet de verkeersdrukte die daar de oorzaak van is, wel de enorme omvang van Jeddah. Met een oppervlakte van 1 570 km² is deze stad half zo groot als de provincie West-Vlaanderen.

Kholoed neemt de gelegenheid te baat om intussen over enkele aspecten van de Saoedische maatschappij uit te weiden. Zoals onderwijs, dat gratis is in Saoedi-Arabië, met inbegrip van de vereiste schoolboeken. Ook de vele gastarbeiders kunnen daar aanspraak op maken. Leerplicht geldt van zes tot achttien jaar. Sturen ouders hun kinderen niet naar school, dan volgt er onvermijdelijk een boete. Liefst dertig-

duizend Saoedische jongeren zetten hun opleiding met een studiebeurs in het buitenland voort. Ook gezondheidszorg is gratis.

De drijvende moskee, zo noemt men de parelwitte Al Rahmahmoskee doorgaans

Olie is nog altijd verreweg het belangrijkste exportproduct van Saoedi-Arabië en de grootste bron van inkomsten. Dat daar ooit een einde aan zal komen, beseft de overheid maar al te goed. Duurzame energie is al enkele jaren in opgang. De installatie van zonnepanelen wordt aangemoedigd. Eindelijk, zou je zeggen, want als er iets is waar dit land ten overvloede over beschikt, dan is het zonneschijn. Maar de olielobby wist die ontwikkeling lange tijd tegen te houden. Windmolens vind je dan weer vooral in het noorden.

Het valt op dat vrijstaande huizen steeds ommuurd zijn. In drukke buurten zoals hier is dat wettelijk verplicht, legt Kholoed uit. Ze noemt het

Al Rahmahmoskee, de 'drijvende' moskee

een middel om visuele vervuiling tegen te gaan. Komt de eigenaar zijn verplichting niet na, dan wordt hij gedwongen zijn huis te verkopen.

Overtredingen en welke sancties daarop staan, Kholoed krijgt er niet genoeg van. Steek je als voetganger de snelweg over, dan krijg je niet alleen een boete, maar kan je ook aansprakelijk gesteld worden als je een ongeval veroorzaakt. Word je door een camera betrapt op het negeren van een rood licht, dan komt je dat op een boete van 3 000 riyal (683 euro) of één dag gevangenis te staan. In geval van recidive ben je een jaar lang je rijbewijs kwijt. Eten, drinken of gsm'en achter het stuur kan je een flinke duit kosten. Te snel rijden ook, daar dienen de vele onopvallende flitspaaltjes in camouflagekleuren langs de wegen voor. Ook het niet dragen van de veiligheidsgordel wordt streng bestraft. Oeps, we gaan best even op zoek naar dat ding.

Mihrab

Binnen word je door een weelde aan licht overvallen. Meteen trekt de imposante luchter van fijn filigraanwerk de aandacht

De man is verantwoordelijk voor zijn vrouw, zijn kinderen en zijn zussen. Dat schrijft de Koran voor. Mannen hebben dus de plicht hun vrouw te onderhouden. Maar daaruit afleiden dat vrouwen vroeger geen beroepsbezigheid mochten hebben is een brug te ver. Kholoeds grootmoeder bijvoorbeeld werkte

Jachthaven

Corniche

bij het ministerie van media. Ook in hospitalen mochten vrouwen werken. Cafés en dergelijke, daar moesten ze natuurlijk wegblijven.

Ook khobz verschijnt ter tafel, het lekkere platbrood dat in een tannoer gebakken is, een oven van gebakken klei

En sedert 2018 mogen vrouwen zelfs met de auto rijden. Natuurlijk kwamen daar nieuwe problemen uit voort – vrouwen moesten met die nieuwe verantwoordelijkheid leren omgaan en de files werden nog langer dan voorheen. Maar al bij al gaat het goed met de vrouwenrechten in Saoedi-Arabië. Over de activisten voor vrouwenrechten die jarenlang achter de tralies vlogen, rept Kholoed met geen woord.

Tussendoor wat societynieuws. Over een week of twee mag Jeddah koning Salman verwelkomen. Want het warmere deel van het jaar brengt de negentigjarige vorst liever hier aan zee door. De andere helft van het jaar verblijft hij in Riyad, de hoofdstad van het koninkrijk. En in november vorig jaar is het hoofdaannemingscontract ter waarde van 531 miljoen dollar voor de bouw van de Trump Tower in Jeddah toegewezen.

Tannoer

De drijvende moskee, zo noemt men de parelwitte Al Rahmahmoskee doorgaans. Niet omdat ze op het water zou

Schenkkan met kalligrafische versiering (Irak, 7e eeuw)

Moskeelamp (Europa, 19e – 20e eeuw)

Parfumsproeier (Saoedi-Arabië, vroege 20e eeuw)

Mina'i-aardewerk (Kashan, 13e eeuw)

Lajvardina-keramiek (Centraal-Azië, 13e – 14e eeuw)

Schenkkan in de vorm van een stier (Kashan, 12e – 13e eeuw)

drijven – al lijkt dat bij vloed bijna zo – wel omdat ze op pilaren boven de Rode Zee gebouwd is. Het maakt er een populaire attractiepool van, en dat niet alleen voor moslims.

Ook niet-moslims zoals wij mogen het heiligdom betreden, zij het op kousenvoeten en met een hoofddoek voor de dames. Foto's nemen, daar is geen bezwaar tegen, voor zover dat met een smartphone gebeurt. Fototoestellen daarentegen zijn uit den boze. Gaandeweg zullen we vaststellen dat dat in de meest uiteenlopende situaties de regel blijkt te zijn – soms zelfs in open lucht. Waarom, dat mag Joost weten.

Eventuele vooroordelen over primitieve woestijnbeschavingen smelten in dit museum weg als sneeuw voor de zon

Een vrij recente en relatief kleine moskee is het, in 1985 gebouwd in een sobere maar zeer aantrekkelijke stijl. Binnen word je door een weelde aan licht overvallen. Meteen trekt de imposante luchter van fijn filigraanwerk de aandacht. Acht kolommen ondersteunen de koepel, Koranverzen in goudkleurig kalligrafisch schrift sieren de wanden.

De *mihrab*, de gebedsnis die de richting van Mekka aanwijst, is bezet met keramische tegels met fraaie geometrische bladmotieven. In feite fungeert die nis tevens als geluidsversterker voor de gebeden van de imam, in de hoop dat alle aanwezigen synchroon bidden.

Rechts ervan herkennen we de *minbar*, de preekstoel voor de imam.

Het zijn alleen mannen die in deze ruimte vertoeven. Vrouwen krijgen we niet te zien. Ooit zaten mannen en vrouwen samen in dezelfde ruimte, aldus Kholoed, met de mannen vooraan, zodat ze tijdens de *sujud*, de geknielde houding met het voorhoofd op de grond, niet tegen de poep van de vrouwen moesten aankijken. Later werden ze gescheiden, officieel om de vrouwen meer privacy te geven. Klinkt weinig overtuigend, want in de praktijk zijn de vrouwen doorgaans naar een veel kleinere ruimte verbannen waar ze nauwelijks zicht hebben op de *mihrab*.

Kledij, taal, cultuur en religie van beide groepen lijken voorbestemd om afstand te creëren, maar het tegendeel is waar

Per toeval stoten we bij het verlaten van de moskee op een groep vrouwen. In geen tijd is het ijs gebroken. Kledij, taal, cultuur en religie van beide groepen lijken voorbestemd om afstand te creëren, maar het tegendeel is waar. Dit is een hartelijk volk, vriendelijk, gastvrij en gezond nieuwsgierig. Voor we er erg in hebben poseren we met z'n allen samen voor de foto.

Zoals elke havenstad die zichzelf respecteert, beschikt Jeddah over een wandelpromenade langs de waterkant. En wat voor een. De Corniche, zoals ze deze brede boulevard noemen, is maar liefst dertig kilometer lang. We

Kiswah

Kiswah

kuieren wat rond in de buurt van het Jeddah Sign, de meer dan manshoge groene letters die de naam van de stad spellen. Parken, voedselkiosken, picknickplekjes, kunstwerken en dies meer bieden vertier in de lommerrijke omgeving. Een brede voetgangerszone tussen beide rijstroken van de boulevard biedt gelegenheid tot wandelen, joggen, fietsen…

Minder rooskleurig is het verhaal van de Jeddah Tower. Het hoogste gebouw ter wereld zou dat worden, het allereerste gebouw dat meer dan een mijl hoog zou zijn – meer dan 1 609 m dus. Bodemonderzoek in 2008 wees echter uit dat dit letterlijk te hoog gegrepen was. De ambitie werd aanzienlijk teruggeschroefd, de toren zou iets meer dan een kilometer hoog worden, maar zich nog altijd *de hoogste* kunnen noemen. Op 1 april 2013 gingen de werkzaamheden dan toch van start. Verdenking van corruptie leidde ertoe dat in 2017 de eigenaar en de hoofdaannemer opgepakt werden, nog wat later kwam corona roet in het eten gooien. Pas in 2023 kon men opnieuw aan de slag. Begin 2026 werd de 80e verdieping voltooid. Lang zal het nu niet meer duren vooraleer de ruwbouw afgewerkt is. *Insjallah*.

Zorbiyan, kip op een bed van basmatirijst, wordt onze eerste kennismaking met de plaatselijke keuken. Van oorsprong is dat een Jemenitisch gerecht dat door de Indiase biryani geïnspireerd is, maar tegenwoordig is het overal op het Arabisch schiereiland populair. Ook *khobz* verschijnt ter tafel, het lekkere platbrood dat in een tannoer gebakken is, een oven van gebakken klei waarin het deeg tegen de wand geplakt wordt – de Arabische versie van een tandoori dus.

Op het einde van de hadj wordt een fonkelnieuwe kiswah over de Ka'aba gelegd, een enorm doek van zwart brokaat

Van een winkelcentrum zoals het Cenomi Jeddah Park zou je het niet meteen verwachten, maar verscholen tussen schoenen en lingerie, kappers en cosmetica, juweliers en fastfood treffen we er een cultuurhistorisch juweeltje aan – het Museum van de Islamitische Kunst. Pas in 2023 ging het open, voorlopig telt het een duizendtal artefacten verdeeld over zes themahallen. Prachtige objecten zijn dat vaak, eventuele vooroordelen over primitieve woestijnbeschavingen smelten hier weg als sneeuw voor de zon. Keramiek, glas en metaal, ze wisten het allemaal te bewerken. Kalligrafische manuscripten

Mahmals

scheerden hoge toppen. Op het vlak van filosofie, wetenschap en wiskunde wisten de moslims hun innovaties zowel naar de westerse als de oosterse wereld uit te dragen.

Centraal staan daar twee mahmals opgesteld, een soort vierkante tenten met een piramidevormig dak

Maar de grootste verrassing komt pas helemaal op het einde, wanneer we de Textielhal van de Twee Heilige Moskeeën betreden. Centraal staan daar twee *mahmals* opgesteld, een soort vierkante tenten met een piramidevormig dak. Tegen de muur hangen twee *kiswahs*, enorme doeken van katoen en zijde met borduurwerk van zilver en goud. Indrukwekkend, maar daar hebben we toch een woordje uitleg bij nodig.

Tegenwoordig is de Ka'aba in Mekka een zeer belangrijk bedevaartsoord, maar dat was al voor de komst van de islam zo. Een van de jaarlijkse rituelen bestond er toen in het polytheïstische heiligdom met een doek te bedekken, een *kiswah*. Dat gebruik heeft Mohammed overgenomen. Bij het begin van de *hadj* wordt de Ka'aba met een wit kleed overdekt zodat hij dezelfde kleur aanneemt als de pelgrims die hun rondjes rond het heiligdom draaien. Op het einde van de *hadj* wordt dan een fonkelnieuwe *kiswah* aangebracht, een enorm doek van zwart brokaat. De *kiswahs* die wij hier in het museum zien hangen, zijn in feite doeken die ooit over de deuren van de Ka'aba hingen.

Oorspronkelijk werd de nieuwe *kiswah* gewoon over de vorige gelegd. In 777 realiseerde men zich echter dat de Ka'aba weleens kon instorten onder het gewicht van al dat textiel. Dus werd de *kiswah* voortaan elk jaar vervangen.

In 777 realiseerde men zich dat de Ka'aba weleens kon instorten onder het gewicht van al dat textiel

Het was onder meer in Caïro dat deze *kiswahs* vervaardigd werden. Van daaruit werd het kostbare doek naar Mekka overgebracht.

Overbrenging van de mahmal *(achteraan rechts)* naar Mekka (kopergravure, 1894)

Al Shona

Mihrab van moskee van Oethman bin Affan

Gravures tonen ons hoe dat in zijn werk ging. Op de rug van een streng geselecteerde dromedaris werd een *mahmal* geplaatst, een tent zoals we hier in het museum zien. In die *mahmal* werd de opgevouwen *kiswah* geplaatst. Voorts werd de processie vergezeld door soldaten en een uitgelaten meute dansende en trommelende gelovigen. Commandant zijn van een dergelijke karavaan was uiteraard een hele eer.

Dat Mekka voor zo'n belangrijke zaak van het buitenland afhankelijk was, zinde koning Abdoelaziz niet. Toen de karavaan in 1926 overvallen werd door fundamentalistische moslims die aanstoot namen aan de niet-islamitische muziek, greep hij dat incident aan om de productie naar Mekka over te brengen. Sedertdien worden de *kiswahs* in het Koning Abdoelaziz-complex voor de Kiswah van de Heilige Ka'aba vervaardigd.

Het graf van Eva – die toch de grootmoeder van de mensheid genoemd mag worden – bevindt zich in Jeddah

We zijn op weg naar Al Balad, de oude stad waar het allemaal begon. Waar de naam Jeddah vandaan komt, weet men niet met zekerheid. Mogelijkerwijs ligt het Arabische woord voor grootmoeder aan de oorsprong ervan. Want het graf van Eva – die toch de grootmoeder van de mensheid genoemd mag worden – bevindt zich in Jeddah. Verwonderlijk is dat niet, want zoals we allen weten, placht ook Adam zich in deze buurt op te houden. Hij is het immers die de fundamenten gelegd heeft voor de eerste versie van de Ka'aba in Mekka.

Maar voor de ware moslim neigt zulke verering van verre voorvaderen naar afgoderij. Zodra prins Faisal het voor het zeggen had, liet hij het graf in 1928 vernietigen. Maar zelfs dat bleek niet te volstaan. In 1975 werd de plek dan maar onder beton bedolven.

Eertijds was Jeddah door een stadsmuur omgeven. Dat werd nodig geacht om zich tegen de Portugezen te verdedigen die vanaf 1500 de Rode Zee opgevaren kwamen. Later is die muur overbodig geworden en verwijderd. Maar de fraaie stadspoorten zijn sedertdien in ere hersteld. Het is bij een van die zeven poorten, de Bab Alfurdhah, dat Moejahir ons dropt.

Al Shona is een plek die nog getuigt van die tijd. De ruïnes van het natuurstenen gebouw dateren immers uit de 16e eeuw. Oorspronkelijk had het een militaire functie en was het wellicht een wapenkamer of een garnizoen, getuige de restanten van een versterkte toren die we in de hoek herkennen. Vanaf de 19e eeuw werd het een pakhuis waar de overheid graan, hout en munitie opsloeg. Later kwam het in handen van een koopman die er zijn handelswaar van overal ter wereld stockeerde.

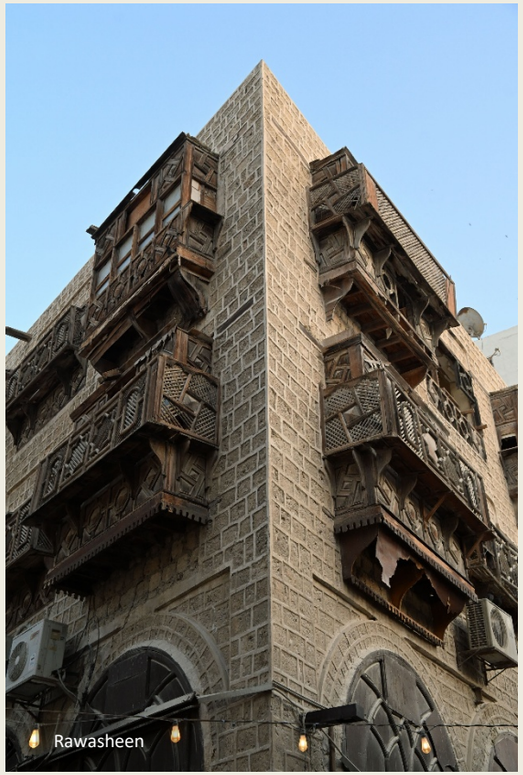
Rawasheen

Nergens anders in Saoedi-Arabië vind je zulke rawasheen, ze zijn de trots van de stad

Verderop bevinden zich de restanten van de moskee van Oethman bin Affan, de man die Jeddah indertijd een boost gaf door er de toegangspoort tot Mekka van te maken. De muur met de gebedsnis staat nog steeds overeind, al dateert het gebouw van de 7e eeuw en is het minstens twaalfhonderd jaar lang onafgebroken in gebruik geweest.

Onder de ruïnes zijn waterreservoirs ontdekt. Naar verluidt waren die *verzegeld en gevuld met kristalhelder water dat bijna 800 jaar lang onaangeroerd was gebleven*. Ongewoon was het niet, gezien de schaarste aan water in de stad, om in het oude Jeddah zulke watervoorraden aan te leggen.

Via de Al Alawi-soek belanden we gaandeweg tussen de woningen van de oude stad. Wat meteen opvalt is de wonderlijke mix van oude, vervallen huizen die zich nauwelijks weten overeind te houden enerzijds en klinisch gerestaureerde architectonische juweeltjes anderzijds. Dat Al Balad door zijn bewoners grotendeels verlaten werd, heeft in de eerste plaats met de afwezigheid van elektriciteit en stromend water te maken, weet Kholoed. Zesduizend woningen staan hier nog overeind, daarvan wil het Ministerie van Cultuur er zeshonderd restaureren. Met dat titanenwerk begonnen ze in 2018, eind vorig jaar waren ze klaar met de eerste 85 woningen.

Zeg nooit mashrabiya tegen een rowshan, want elke rechtgeaarde Jeddawwi zal zich dan beledigd voelen

Het moet gezegd, ze zijn indrukwekkend mooi, de houten erkers die hier voor de ramen bevestigd zijn. Nergens anders in Saoedi-Arabië vind je zulke *rawasheen* (enkelvoud *rowshan*), ze zijn de trots van de stad. Hun functie was drieledig – een zacht windje doorlaten, zonnewarmte geen kans geven maar toch zonlicht binnenlaten, en privacy

creëren. Want van achter hun *rowshan* konden vrouwen ongestoord naar buiten kijken zonder zelf gezien te worden. Maar stof en insecten werden er niet door tegengehouden.

Wil een gehuwde vrouw vrijwillig vasten, dan moet ze daar eerst toestemming voor vragen aan haar man

Ook elders in de Arabische wereld tref je decoratieve houten roosters voor de ramen aan. Ze noemen die dan *mashrabiya's*. Maar zeg nooit *mashrabiya* tegen een *rowshan*, want elke rechtgeaarde Jeddawwi zal zich dan beledigd voelen. Tegen de complexe, driedimensionale structuur van een *rowshan* kan immers geen enkele platte *mashrabiya* optornen, zal elke Jeddawwi je uitleggen.

Pakweg een halve eeuw geleden was de omgeving van de Al Shafi'i-moskee nog een volkse wijk, waar gewone mensen woonden, kinderen ravotten en kruideniers handeldreven. Rechtover de moskee bevond

Al Shafi'i-moskee

zich het ouderlijk huis van Kholoeds grootvader, links daarvan dat van haar grootmoeder. Opa is dus met zijn buurmeisje getrouwd.

Al is tegenwoordig het gros van de inwoners weggetrokken en hebben textielwinkels de meeste panden ingenomen, toch blijft de eenvoudige moskee nog steeds haar religieuze en sociale rol vervullen. Ze is ruim 1 400 jaar oud en verscheidene malen gerenoveerd. De minaret daarentegen, in Mammelukkenstijl, is *slechts* 900 jaar oud. Dat de stad in al die eeuwen almaar hoger is komen te liggen, blijkt ten overvloede uit het feit dat we enkele treden moeten afdalen om de moskee te bezoeken.

Pas over een week of twee zal de verplichte jaarlijkse ramadan aanvangen. Maar naast dat collectieve gebeuren zijn er nog andere, vrijwillige vastenrituelen. In navolging van Mohammed vasten sommige devote moslims bijvoorbeeld ook elke maandag en elke donderdag. Ze verwerven daar goede punten mee die van pas zullen komen wanneer ze later voor Allah moeten verschijnen. Wil echter een gehuwde vrouw vrijwillig vasten, dan moet ze daar eerst toestemming voor vragen aan haar man.

Ook wij, niet-vastende niet-moslims, krijgen zo'n warme, beignetachtige koek toegestopt

Wat medewerkers van de moskee nu op het binnenplein aan het doen zijn, is voedsel klaarzetten voor deze vastenden. Straks, bij zonsondergang, zullen die hier immers voor de *iftar* verzamelen, de maaltijd waarmee ze samen de vasten zullen breken. Weer blijkt de spreekwoordelijke gastvrijheid van de Saoedi, want ook wij, niet-vastende niet-moslims, krijgen geheel spontaan zo'n warme, beignetachtige koek toegestopt.

Dachten wij dat een *rowshan* uit houten planken gesneden wordt, dan hadden we het goed mis. Dat blijkt snel wanneer we een atelier bezoeken. Modulaire componenten, niet groter dan een centimeter of zes, worden met een eenvoudige freesmachine uit mahoniehout of walnotenhout gesneden en vervolgens als stukjes van een complexe, driedimensionale puzzel haarfijn in elkaar geschoven zodat ze onwrikbaar vast komen te zitten.

Onze stadswandeling eindigt bij het Nassifhuis. Een prachtig gebouw uit 1872 is dat, met naar verluidt 106 kamers. Het volksgeloof wil dat er ooit een inbreker gearresteerd

werd toen hij de uitgang niet meer vond. In 1925 gebruikte Abdoel Aziz, de stichter van het moderne Saoedi-Arabië, het als zijn koninklijke residentie nadat hij Jeddah belegerd en veroverd had.

Sommige rawasheen reiken zelfs van op de begane grond tot aan de vierde verdieping

Opvallend is de enorme boom die voor het huis staat. Waarschijnlijk is die even oud als het huis zelf, dat wil zeggen zo'n 150 jaar. Het is een *neem*, een boomsoort die uit India afkomstig is en goed tegen de droogte kan. Dat moet ook wel, in dit klimaat. Vraag je in Al Balad naar het huis met de boom, dan weet iedereen waarover je het hebt, want zo is er maar een.

Noer Walihuis

Binnen is een mooi museum over de geschiedenis van Jeddah ondergebracht. Maar voor ons blijft de deur om een of andere reden gesloten. Jammer, maar helaas. Dat neemt niet weg dat we van de Saoedische gastvrijheid mogen genieten. Twee suppoosten in traditionele kledij verschijnen zowaar voor de deur om ons te troosten met voorverpakte dadels en *qahwa*, Arabische koffie, in een *dallah*, een typische koffiepot.

Twee suppoosten verschijnen voor de deur van het gesloten museum om ons met dadels en qahwa te troosten

Wat verder staat het iconische Noer Walihuis. Met zijn zes verdiepingen is het kalkstenen gebouw met zijn fraaie portaal een van de hoogste huizen van Jeddah. Maar daar gaat het niet om, het zijn de indrukwekkende groene *rawasheen* waar dit huis zijn faam

Binnenzijde van een rowshan

Nassifhuis – Suppoosten

Al Maghribimoskee

Koning Fahd-fontein van op een afstand van 800 m

aan dankt. Sommige reiken zelfs van op de begane grond tot aan de vierde verdieping en zijn daarmee de grootste van Jeddah. Vooral de zeshoekige *rowshan* midden op de voorgevel wordt als een uitzonderlijke realisatie van het traditionele timmerwerk beschouwd.

Intussen is de duisternis ingetreden. Op weg naar het hotel houden we op de Al Hamra Corniche nog even halt voor weer een van de superlatieven waar Saoedi-Arabië prat op gaat. Van op een afstand van meer dan achthonderd meter naar een fontein kijken, dat hebben we nog nooit gedaan. Maar dit is niet zomaar een fontein, dit is de Koning Fahd-fontein.

De waterstraal van de Koning Fahd-fontein reikt minstens dubbel zo hoog als de toren van de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekathedraal

In de verte zien we de helwit verlichte waterstraal scherp tegen de zwarte lucht afsteken. Beneden verlaat ze de spuitmond met een snelheid van 375 km per uur. Hoe hoog het water uiteindelijk reikt, daar is geen duidelijkheid over. Sommige bronnen houden het op 260 m, andere vermelden 312 m. Dat is alleszins minstens dubbel zo hoog als de toren van de Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwekathedraal. Wereldwijd kan geen enkele fontein daaraan tippen. Maar ze fotograferen mag niet. Toch niet met een fototoestel, wel met een smartphone.

In zijn Seafood Restaurant serveert Kareem Ramadan garnalensoep en diverse soorten vis, helaas steeds gebakken of gefrituurd. Daarna is het – weliswaar met een jetlag van slechts twee uur – snel naar bed.

Top

Jaak Palmans
© 2026

Lees het vervolg in (2/7)
Een lepel honing hier, een dadel daar